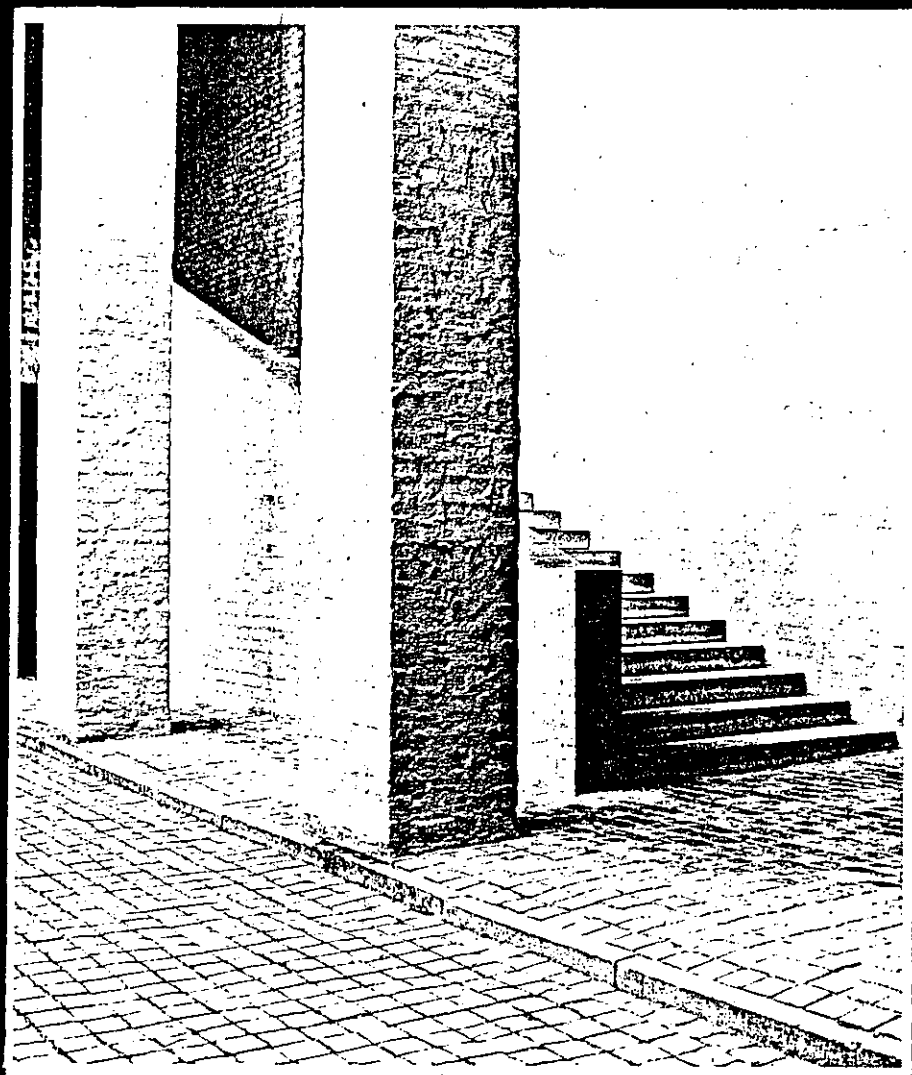

DOM HANS VAN DER LAAN

ARCHITEKTUURTENTONSTELLING

VAN 11 TOT 30 NOVEMBER 86 · OPEN VAN DI TOT ZO VAN 14 TOT 18.30 U. · DESINGEL · DESGUINLEI 25 · ANTWERPEN

deSingel

INHOUD	1
Het eigen alfabet. GEERT BEKAERT	2
TENTOONSTELLING in deSingel. Overzicht	5
Toelichting. DOM HANS VAN DER LAAN	9
Lezing : Theorie en Kader. WALTER LOCKEFEER	13

GEERT BEKAERT

Het eigen alfabet.

Ieder van ons heeft zijn eigen handschrift, maar toch gebruiken we allen het alfabet, zegt Hans van der Laan in een interview. Nergens zegt hij dat dit handschrift niet interessant is, maar hij laat er geen misverstand over bestaan dat zijn aandacht naar het alfabet uitgaat, die fantastische creatie van de menselijke geest en de menselijke hand, waarin de mogelijkheden van beeld, klank en betekenis, van materie en geest, van vorm en grootte, van orde en willekeur, van eeuwigheid en ogenblik een vorm hebben gekregen die in zijn aflijning welhaast onbeperkt te noemen is.

Het is dan ook helemaal niet vreemd dat Hans van der Laan zijn 'eigen alfabet' ontworpen heeft. In die tegenstelling, in dit spanningsveld, ligt zijn hele oeuvre getekend en ontsluit zich de geheime kracht ervan.

Zoals een alfabet is dit oeuvre nauwelijks voor commentaar en beslist niet voor kritiek vatbaar. Het heeft er geen enkele behoefte aan. Het vraagt er gewoon niet om en daagt er niet toe uit. Als een bol ligt het compleet in zichzelf berustend.

Al is het goeddeels in een school ontstaan en al noemt Hans van der Laan zijn teksten lessen, pedagogische trekken draagt het niet en het vertoont geen spoor van proselitisme. Zijn getuigend, zijn aanvurend, zoals G. Th. Rietveld het ooit uitdrukte, karakter put het uit zijn meditatieve beslotenheid, zijn innerlijkheid, zijn structurele coherentie, zijn onverbiddelijke rationaliteit.

Elke tekst van Hans van der Laan heeft de beminnelijke onaantastbaarheid van Descartes' Discours de la méthode, helder, tijdeloos, allesomvattend. Zijn aanpak verwijst naar de ambitie van Wittgensteins Tractatus logico-philosophicus. Eens en voor altijd zeggen wat er te zeggen valt. Alles tot zijn laatste eenvoud en zijn oorspronkelijke samenhang herleiden, taal en wereld, mens en natuur, tijd en ruimte, hemel en aarde.

Het alfabet zegt niets over dit alles, maar bevat het allemaal. Kan men het iemand die tot de ruimte van het alfabet is toegelaten kwalijk nemen dat hij er zich goed, gelukkig en voldaan, in voelt en geen behoefte meer kent om zich te keren tot de spetterende drukte van ons uiteengelegde bestaan, de wereld van het onderscheid. Wie het al heeft, kan zich zonder pijn van het vele ontdoen.

Dat in die wereld van het alfabet, dat tegelijk einde en begin is, oorsprong en voltooiing, 'de architectonische ruimte' verschijnt, kan geen toeval genoemd worden. Het is de droom van alle architectuurdenkens geweest de architectuur tot de evidentie van het alfabet te herleiden. Dat is hen nooit gelukt, omdat ze, in tegenstelling tot Hans van der Laan, niet tot de innerlijke substantie van het alfabet zijn doorgedrongen. Ze beschouwden het alfabet louter als een middel tot, een willig instrument dat restloos in zijn handeling opging. Het alfabet van Hans van der Laan heeft zijn eigen soortgelijk gewicht. Het geeft 'de limieten van het vak' aan. Het architectonische alfabet heeft zijn eigen werkelijkheid. Het stoot alle invloeden van buitenaf uit. Architectuur is er immers niet om een of andere functie vorm te geven, een of andere idee uit te drukken, een of ander comfort te

realiseren. Geen funktie, zelfs de liturgische niet, kan in het architektonische alfabet verwoord worden. Het alfabet kan alleen zijn eigen werkelijkheid uitspreken en die is niets anders dan de menselijke voltooiing van de natuurlijke gegevenheid, de celebratie van de werkelijkheid. Architectuur is de vermenselijking of de vergoddelijking van het heelal. Ze is openbaring, verwondering, ontdekking, extase. De architect is diegene die vanuit dit innerlijke besef de werkelijkheid zichzelf laat openbaren; diegene die zo diep in die werkelijkheid is opgegaan, dat hij haar taal kan spreken, de taal van haar alfabet kan hanteren.

Dat alles is heel letterlijk te verstaan. Hans van der Laan schuwt elke vorm van geheimzinnigheid. "Nee, vooral geen mystiek, roept hij uit, dat is in dit verband het ergste woord dat ik ken". Het gaat om doodgewone, dagelijkse dingen.

De parabel van Hans van der Laan over de sandaal uit het begin van De architektonische ruimte is reeds vaker aangehaald, maar ik kan niet nalaten hem hier nogmaals te citeren: "Van nature zijn wij aangewezen op voedsel, kleren en een huis. Het verstand dat ons van de andere levende wezens onderscheidt, stelt ons in staat zelf voor al deze toevoegsels de meest geschikte vorm te kiezen. (Elk woord heeft hier zijn betekenis). De grond is te hard voor onze blote voeten en daarom binden wij ons sandalen onder, eigengemaakte zolen van zachter materiaal dan de grond, maar steviger dan onze voeten. Waren ze even hard als de grond, wij zouden er geen voordeel van hebben: waren ze even zacht als onze voeten, zij zouden vlug versleten zijn. Door middel echter van deze met zorg gekozen zolen komt de harmonie, de overeenstemming tot stand tussen onze tere voeten en de ruwe grond.

Bij het huis gaat het niet slechts om het contact van de voet met de grond, maar om de ontmoeting van ons hele bestaan met de volledige natuurlijke omgeving. Het middel waardoor de harmonie tussen beide tot stand komt, is nu niet een 'stukje zachte grond', dat wij aan onze voeten meedragen, maar een 'stuk bewoonbare ruimte', dat wij door wanden van de natuurlijke omgeving afscheiden.

De sandaal hecht zich aan de voet om het lichaam te voltooien en in staat te stellen de harde grond te verdragen; het huis daarentegen moeten wij beschouwen als een toevoeging aan de natuur, een voltooiing van de natuurlijke ruimte om deze voor ons bewoonbaar te maken".

En Hans van der Laan gaat door, zorgvuldig redenerend, zonder stemverheffing. De gedachten ontplooiën zich als het ware zelf. In vijftien lessen van elk vijftien kapittels wordt het alfabet van de architectuur uiteengezet.

Door de historische realiteit van vandaag of gisteren laat de auteur zich niet afleiden. Hoewel! Het boek eindigt op een historisch voorbeeld, "want al bouwende moeten wij leren bouwen". Het individu wordt vereenzelvigd met de hele geschiedenis van de mensheid, zoals in elk gebouw de hele ruimte is samengevat. Niet toevallig is het voorbeeld Stonehenge, het primitieve monument dat, omdat het niet zoals een Griekse tempel een afbeelding is van het menselijk verblijf, maar volkomen reëel, "als voorbeeld kan dienen voor het gewone menselijke verblijf". En op een andere plaats verklaart de auteur deze stelling: "Als historicus gaat (Auguste Choisy) terug naar het stenen tijdperk, terwijl de architect terug moet gaan naar de grondslagen van de architectuur, hetgeen in feite op het zelfde neerkomt". Een megalitische tempel als voorbeeld van de hedendaagse woning!

Maar 'al bouwende moeten we het bouwen leren'. Hans van der Laan bouwt niet alleen in woorden, maar ook in de realiteit van de natuurlijke materialen, zijn eigen alfabet : de abdij Mamelis te Vaals, de abdij Roosenberg te Waasmunster - niemand zal zich erover verwonderen dat het om kloosters gaat -, maar ook het huis Naalden te Best.

In tegenstelling tot zijn modellenstudies die als laboratoriumproeven tot op zekere hoogte abstrakt blijven, gaat het hier om konkrete, dagelijkse woonruimten - een klooster of een kerk is niets anders dan een huis -, waarin lijfelijk, zintuigelijk, de hoge werkelijkheidsopvatting van deze architectuur te beleven valt, door haar naakte grootheid en haar zinnelijke nabijheid tegelijk huivering en vertrouwen wekkend. Het huis, de architectuur, is de wereld, het universum waarin het nu dat geen duur heeft en de ruimte die zich eindeloos ontvouwt, bewoonbaar worden. Het huis is aarde en hemel, kerk en aula. Het huis is stad, architectuur in haar volmaakte vorm.

Een uitdaging dus, de uitdaging van het leven zelf, het leven dat de dood overwonnen heeft.

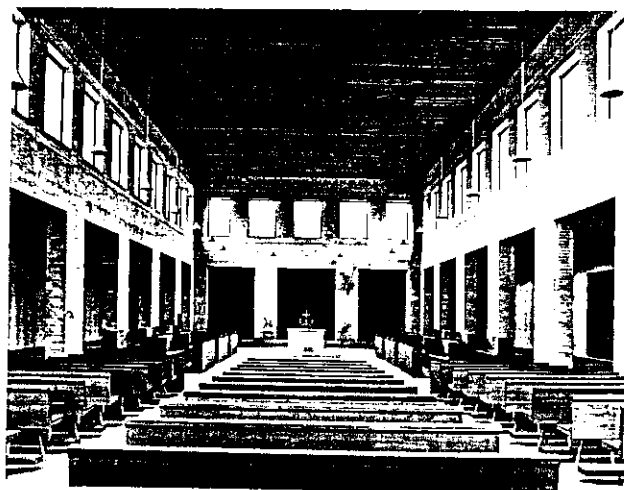
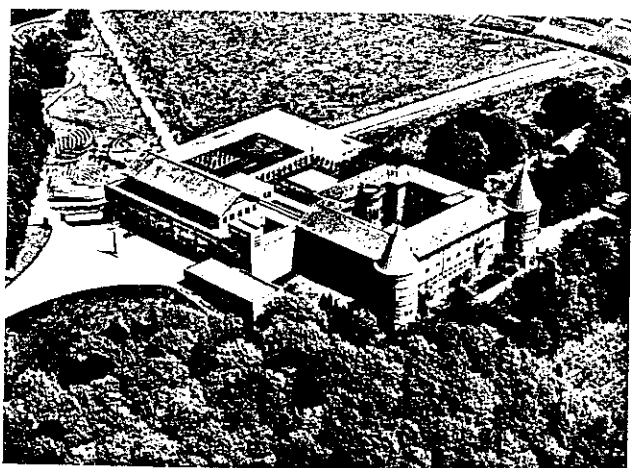
Ik eindig met een citaat uit Het vormenspel der liturgie, het laatste boek van Hans van der Laan waarin hij onder de titel 'Zichtbare en onzichtbare dingen' de drie bewegingen van de geest beschrijft : "De eerste beweging gaat voort langs de weg der redenering : begrippen worden met elkaar in verband gebracht en gevolgtrekkingen worden gemaakt. De tweede beweging wendt zich naar de uitwendige dingen om vanuit dit omgaan met de dingen zich direkt, aan de hand van vergelijkingen, te verheffen tot de beschouwing der eenvoudige waarheid. De derde beweging echter onttrekt zich aan de omgang met de zichtbare dingen en laat bovendien de redenering rusten om, in zichzelf teruggetrokken, het objekt van de kennis zich te zien aftekenen tegen de ontkenning van alles wat gezien of gekend wordt."

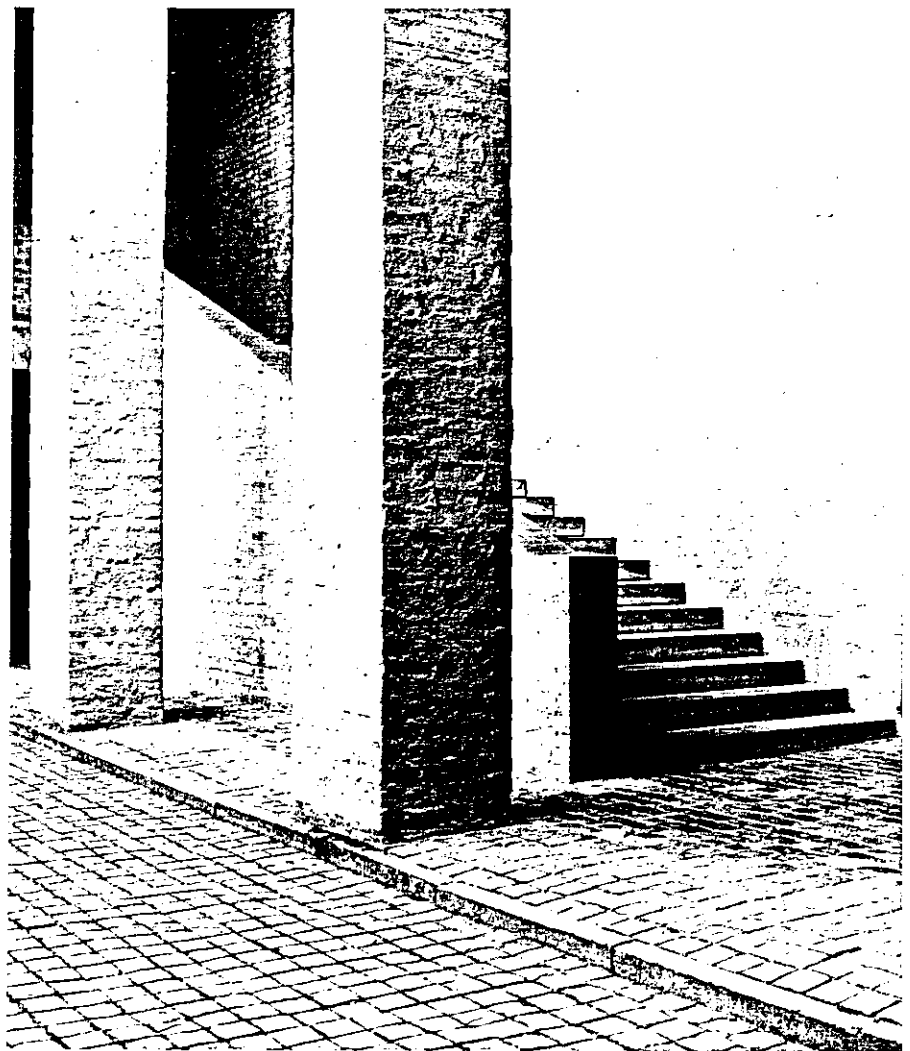
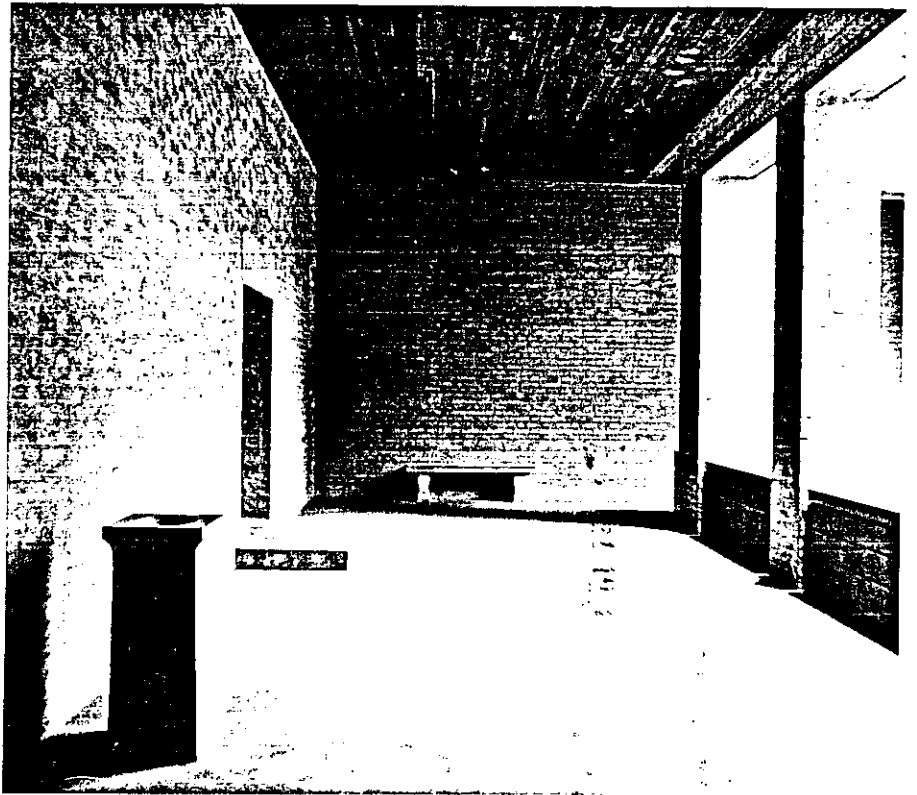
TENTOONSTELLING DOM HANS VAN DER LAAN
WANDELGANG DESINGEL

1. Foto's van Dom Hans van der Laan

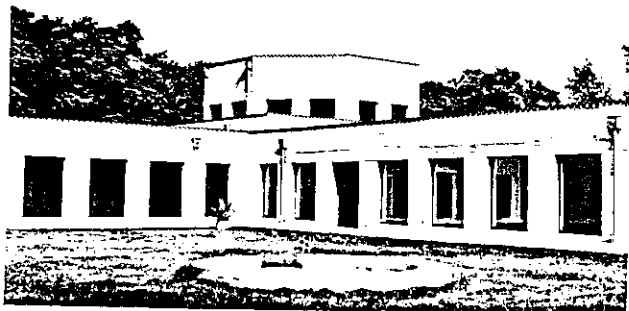

2. Fotoserie, waarvan 8 ontwerptekeningen, van de Abdijkerk te
Vaals (NL)
1956 Ontwerp van de Abdijkerk
1961 - 1967 Bouw en voltooiing van de Abdijkerk

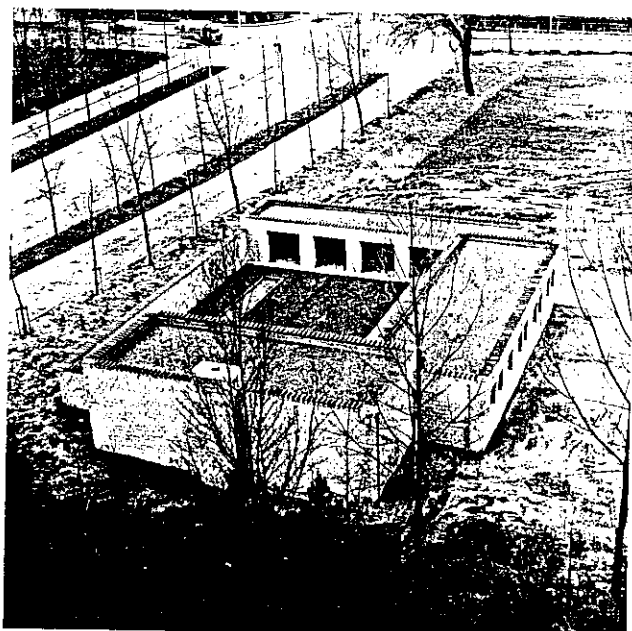

3. Fotoserie, waarvan 7 ontwerptekeningen, van het Roosenbergconvent,
 een klooster van de Mariazusters te Waasmunster (B)
 1972 - 1978 Ontwerp en voltooiing van het Roosenbergconvent.

4. Fotoserie, waarvan 6 ontwerptekeningen, van het huis van architect
 Jos Naalden te Best (NL)
 1978 Ontwerp
 1982 Voltooiing van het huis

5. Hangende vormmodellen.
Deze vormmodellen geven het maatsysteem aan dat Dom Hans van der Laan gebruikt voor al zijn architectuur. Deze vormmodellen zijn gebruikt in al zijn architectuurlessen in Den Bosch.
 1. Schifting tot typen van grootte
 2. Beperking der typen tot een orde van grootte
 3. Ontwikkeling van het achtvoudige stelsel
 4. Bepaling van de grootte door symmetrie.
Bepaling van de vorm door eurythmie
 5. Blokken, staven, platen en blanke vormen
6. Makette van het woonhuis van architect Jos Naalden te Best.
7. Makette van de Benedictijner Abdijkerk te Vaals.
8. Pijlerstellingen die de maatverhoudingen aangeven tussen wanddikten en wandopeningen.
9. Meubelmodellen, ontworpen door Dom Hans van der Laan aan de hand van hetzelfde maatsysteem dat hij voor architectuur gebruikt.
10. Meubilair ontworpen door Dom Hans van der Laan : kast, eettafel, 2 zetels, 4 banken.

Het speciale nu van de tentoongestelde gebouwen is dat zij niet speciaal zijn. Zij hebben niets gemeen met alle stijlen, die onze eeuw gekend heeft, maar berusten op een vormbeginzel dat algemeen geldend zou moeten zijn.

Het speciale van de drie gebouwen zou dus hun algemeenheid moeten zijn.

Van jongsaf heb ik architect willen worden met de illusie iets moois te maken dat niet mooi zou zijn omdat ik het zelf gemaakt had, maar dat ik zou willen maken op een manier waardoor het uit zichzelf mooi zou zijn.

De passie om de regels te vinden voor de eigen schoonheid van onze behuizing dat wil zeggen voor de eigen grondslagen van de architectuur heeft mij mijn hele leven achtervolgd en de omstandigheden hebben er toe geleid dat die regels zich ook hebben geopenbaard.

Een lange gemeenschappelijke studie van meer dan 30 jaar in het Kruithuis van Den Bosch tegen de achtergrond van een teruggetrokken leven in een abdij volgens een eeuwenoude regel en bovendien de gelegenheid op bepaalde momenten iets te kunnen bouwen, om de verworvenheden van die studie te toetsen, dat alles heeft ongewild het klimaat geschapen waardoor die lange speurtocht tot een gelukkig eind is gekomen.

De drie gebouwen van de tentoonstelling, "The three houses" zoals de oorspronkelijke titel luidde, zijn precies die drie grote kansen geweest om de algemeenheid van de grondbeginselen in de praktijk te toetsen.

Het atrium met kerk, krypte en voorbouw in Vaals werd opgedragen in 1956 juist na het beëindigen van de eerste fase van de studie, die ging over de algemene grondslagen van de maatvoering. De kerk zelf van dit complex werd gebouwd in 1967 toen het tweede deel van de studie over de architectonische vorm achter de rug was.

Het klooster te Waasmunster in België werd in 1974 ontworpen nadat in 1973 met de studie van de architectonische ruimte het hele werk werd afgerond.

Daarna kwam de volledige theorie in boekvorm uit onder de titel van "de architectonische ruimte" en werd in 1978 het huis te Best ontworpen als een soort illustratie van het boek. In 1982 werd het gebouwd.

Op het ogenblik wordt nog de rest van het abdijplan van 1956 uitgevoerd in de vorm van een bibliotheek-vleugel die met de kerk en het oude gebouw een hof omsluit.

Ik noemde de drie fasen van de studie, die van de maat, die van de vorm en die van de ruimte - voor alle drie hebben wij op analoge wijze de algemene regels kunnen vaststellen. Deze volgorde van de drie fasen geldt voor de architect. Hij stelt eerst de maten vast waaraan de massieve vormen van de muren moeten beantwoorden om dan met die gevormde muren ruimtes te omsluiten die daardoor op hun beurt gevormd worden.

De ervaring van de mensen die de huizen bewonen ontwikkelt zich echter in tegengestelde zin. Eerst ervaren zij de ruimte waarin zij binnenkomen om daarna de wanden met hun open en dichte delen

te ontdekken. Het binnenzijn is meer een lichamelijke ervaring maar de vormen van de wanden worden zintuiglijk waargenomen. Maar de waardering van een gebouw gaat nog verder, zij moet doordringen tot in de harmonie van de maatverhoudingen waarmee het werk van de architect begint.

De grote trouvaille van de studie is geweest dat wij voor die harmonie der maatverhoudingen de algemeen geldende normen hebben kunnen vaststellen zodat de architect opnieuw kan beschikken over een gamma van maten, zoals de muziek dat kan doen met zijn muzikaal gamma van doremifasol.

Evenals in de muziek, als eenmaal een bepaalde toonhoogte is aangenomen, alle tonen tussen die van het gamma vals klinken, zo moet nu ook de architect in zijn gebouwen alle maten van vormen en ruimtes vermijden die tussen de maten van zijn gamma inliggen. Dit nu geeft aan gebouwen die zo geordend worden een zuiverheid, nu niet van toon maar van maat. Er gaat dan van die gebouwen een weldadige rust uit zoals wij die nu nog kunnen ervaren in de gebouwen van de oudheid.

De eerste appreciaties van onze abdijkerk klinken mij nog steeds in de oren: "de kerk is natuurlijk niet mooi, maar er gaat wel een grote rust van uit". Dat evidente niet mooi zijn sloeg op het ontbreken van versiering die van een kerk verwacht mocht worden.

De drie huizen van de tentoonstelling zijn alle zonder enig speciaal programma tot stand gekomen: een kerk waarbij een abt mij geheel vrijliet om de verworvenheden van de studie te realiseren; een klooster waarbij de moeder overste maar een verlangen had, een klooster te krijgen zoals onze abdijkerk; een huis tenslotte dat ik geheel onafhankelijk ontworpen had als een proeve van architectonische ruimte. Alle drie zijn dus zonder enige dwang van een opdrachtgever tot stand gekomen. Maar met de officiële instanties die de gebouwen moesten goedkeuren was het anders gesteld; toen openbaarde zich het speciale van deze algemene vormgeving. De kerk van Vaals werd in 1958 door de plaatselijke schoonheidskommissie afgekeurd. Het konflikt duurde twee jaar en werd tot gedeputeerde Staten opgevoerd, tot dat eind 1960 alleen de krypte van de kerk mocht worden uitgevoerd.

Ik haal dit aan als een fenomeen zonder enige rancune, want het was moeilijk om van de ontwerptekeningen de ruimtelijke werking van het gebouw af te lezen. De bovengalerij van het atrium die op de reclameplaat van de tentoonstelling prijkt, was niet alleen voor mijn broer Nico, met wie ik samen de kerk bouwde een grote verrassing, maar ook voor mijzelf, hetgeen samenhangt met de wijze van ontwerpen, die niet van een visueel beeld uitgaat maar van algemene regels die pas op hun waarde te toetsen zijn als zij zich in het gebouw konkretiseren.

Het klooster in Waasmunster ontkwam aan een dergelijke interventie omdat het gebouwd werd op een stuk grond dat als recreatieterrein niet onder de druk van alle bouwverordeningen stond.

Met het kleine huis in Best kwam echter het konflikt met de officiële instanties weer opdagen. Een gebouw dat aan de vier zijden op 5 cm. na het gehele terrein volbouwt kan nergens in Nederland gebouwd worden en het zou dan ook nooit tot stand gekomen zijn als niet een burgemeester het als uitzondering gerealiseerd wilde zien.

Ik kan dan ook het engelse initiatief niet genoeg dankbaar zijn deze primitieve pogingen van een architectuur op basis van haar eigen "verordeningen" bij het publiek te hebben gebracht en er zelfs enkele

modellen aan toegevoegd te hebben die afkomstig zijn van een meer edukatieve tentoonstelling van enkele jaren geleden. Deze had de bedoeling de theorie van het boek "de architektonische ruimte" te visualiseren. Mij werd toen gevraagd om naast de enigszins wijsgerige tekst van het boek met zijn kleine explikatieve grafiekjes, een kollektie grote modellen te ontwerpen met korte bijschriften. Hierbij werd de oude chinese wijsheid aangehaald : "Beter eenmaal zien dan duizendmaal horen".

U vindt dus aan de wand enkele tableaux met gekleurde vierkanten van verschillende groottes die zich op het eerste gezicht presenteren als de groottes van boomblaren die wij in de herfst op de grond aantreffen; ze hebben dezelfde verschillende herfstkleuren. Op een tweede tableau zijn zij streng gesorteerd volgens bepaalde groottes die wij ieder op zich een naam kunnen geven, zoals wij ook bij de blaren zouden kunnen spreken van normale blaren, grote en kleine blaren en zelfs van zeer grote en zeer kleine of tamelijk grote en tamelijk kleine. Het is een proef genomen uit het dagelijks kontakt met de natuur om tot het architektonisch gamma van groottes te geraken. Hiervoor is nog wel iets meer reflektie nodig, maar de modellen voor die reflektie zijn achterwege gelaten.

Wel wordt er getoond hoe die maten met elkaar in betrekking kunnen worden gebracht. Maten in eenzelfde richting kunnen met elkaar vergeleken worden om ingewijd te worden in de grootte van de dingen. Maar ook maten van verschillende richting kunnen met elkaar vergeleken worden, lengte met breedte of breedte met hoogte; nu gaat het om ingelicht te worden over de vorm van de dingen. Deze beide soorten van verhouding werden in de oudheid duidelijk van elkaar onderscheiden en werden symmetrie en enzythmie genoemd. In onze Westerse beschaving zijn wij dat onderscheid geheel vergeten. Het zou opnieuw aan de orde gesteld moeten worden zoals dat op het derde tableau is uitgebeeld.

Nu wij met ons matengamma tot de vorm zijn afgedaald, kunnen wij ook een vormengamma opbouwen. Met de 8 maten van het stelsel kunnen 36 vormen ontwikkeld worden die zich verdelen over blokken, staven en platen. Van elk zijn er tien stuks zodat er 6 vormen overblijven waar geen naam voor bestaat, zodat wij ze zelf hebben moeten dopen als "blanke vorm". Zij blijken in de architectuur een belangrijke rol te spelen.

Ook het model van dit vormengamma is op de tentoonstelling aanwezig om de origine te laten zien van de vijf pijlerstellingen, die bij de vorming der wanden een grote rol spelen. Zij verschijnen in alle beschavingen, dankzij Vitruvius kennen wij hun Griekse namen.

De maquettes van de beide konkrete gebouwen die op de tentoonstelling te zien zijn getuigen er van dat hun hele vormgeving neerkomt op het vaneen gaan van dergelijke kolom- of pijlerstellingen.

In het huis te Best vinden wij rondom de hof, aan de korte zijde een open galerij met een normale kolomstelling; en aan de lange zijde een dichte galerij met een nauwe kolomstelling. In de gevel van de zaal aan het hoofdeinde van de hof zijn de penanten tussen de openingen zo breed dat de vorm van die penanten overgaat op die van openingen die zich dan voordoen als brede ramen -

Aan de straatzijde van het gebouw zijn eveneens de openingen in de gevel zo smal dat zij voor zichzelf de vorm zouden opeisen als zij niet twee aan twee gekoppeld waren, een kunstgreep om ook in die gevel tot een pijlerstelling te geraken.

In de maquette van de kerk is ook alleen maar sprake van pijlerstellingen : een wijde stelling in het atrium een normale voor de galerijen die de kerkruimte omlijsten en een nauwe stelling voor de ramen langs het plafond. Ook daar zijn in de voorbouw de ramen twee aan twee gekoppeld zoals bij het huis van Naalden.

Ik meende deze kunstgreep der raamkoppeling terwille van een pijlerstelling zelf ontdekt te hebben, maar later trof ik deze reeds aan in het paleis van Knossos op het eiland Kreta dat dateert uit de beginperiode van de Griekse beschaving, een periode waar men zich thuisvoelt als men zijn hele leven naar de eigen beginselen van de architectuur heeft gezocht.

DOM HANS VAN DER LAAN

WALTER LOCKEFEEER
oktober 1986

INLEIDING

"... Bij het oprichten van gebouwen en steden ligt de cruciale test voor de realiteitswaarde van een theorie in de mate waarin praktisch werk van deze afhankelijk is; de meest moderne theorieën creëren geen ontwerpen doch verklaren ze slechts; deze theorieën zijn uit wetenschappelijk oogpunt vaak primitief daar zij niet werkelijk door anderen gebruikt kunnen worden; iedere ontwerper moet immers zelf de daad opnieuw uitvinden."

In het boek "de architectonische ruimte" ontwikkelt Dom Hans van der Laan zo'n generatieve theorie voor het bouwen.

Deze theorie moet eerder gezien worden als een herontdekken van een reeds eeuwen oude theorie - die voor ons verloren is gegaan -, dan als een hersenschim van de auteur, die naast alle reeds bestaande theorieën, zelf nog een theorie wil plaatsen.

In essentie is de onderliggende gedachte aan deze theorie als volgt te typeren :

Het is de wijze waarop de mens, binnen de beperkingen van zijn geestelijke vermogens, omgaat met de hem omringende natuur.

THESE

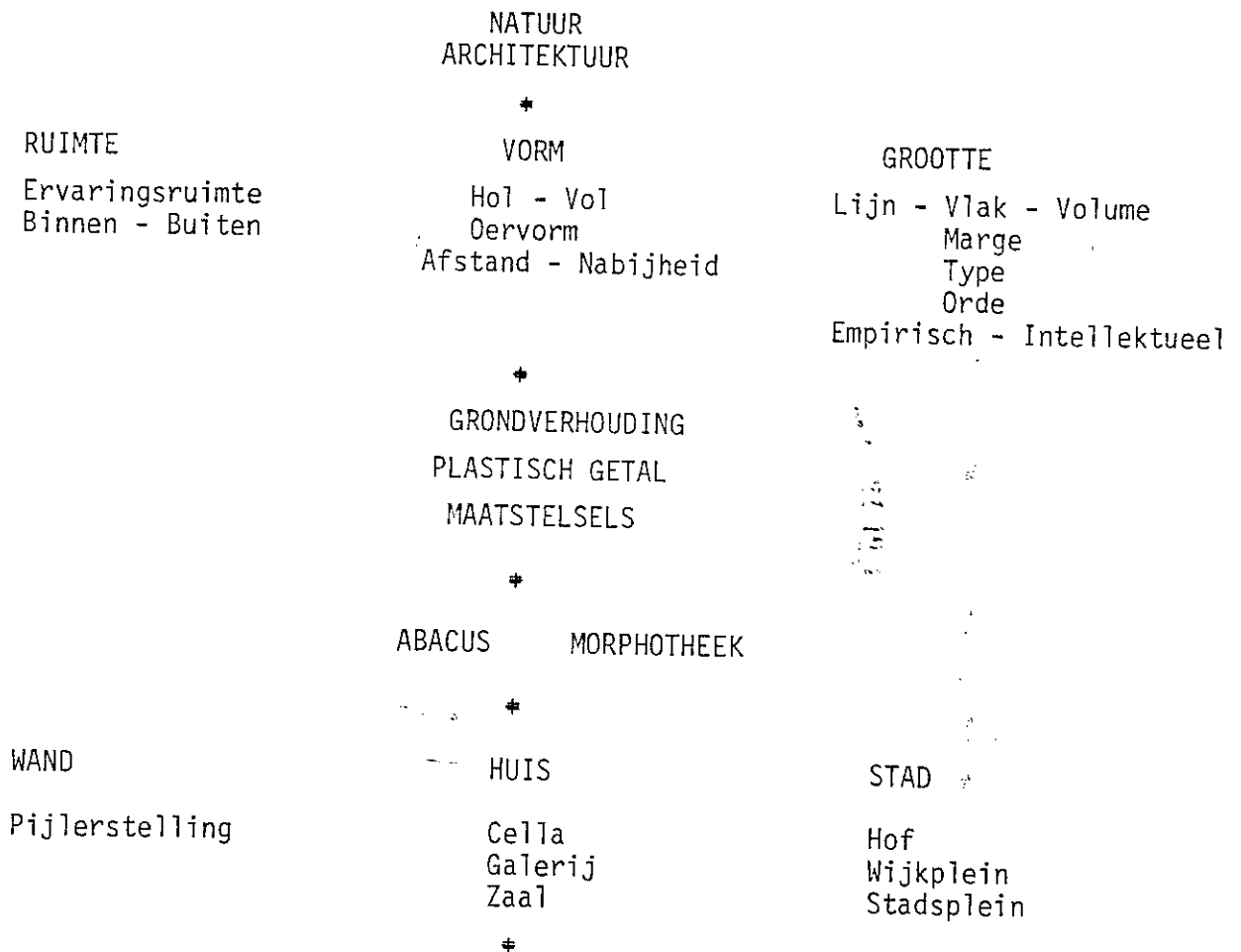
De These die verdedigd wordt is op het eerste gezicht nogal pretentius; het boek "de architectonische ruimte" probeert een objectieve basis te verschaffen voor de architectuur. Dit uitgangspunt heeft tot gevolg dat een aantal mensen dit boek onmiddellijk al de rug toekeren; zij die dit niet doen worden afgeschrikt door het taal-gebruik, de zinskonstrukties en de gekompliceerde ongekomplikeerdheid van dit alles.

Het is een boek dat je niet in één keer uitleest, doch waarin je telkens opnieuw begint; je leest en herleest.

De ondertitel van het boek "Vijftien lessen over de dispositie van het menselijk verblijf" klinkt nogal belerend zodat, wil men doordringen tot de kern van de theorie men zich dient te onderwerpen aan het boek.

Het bovenstaande dient in ogenschouw genomen te worden bij zowel het lezen van het boek als bij de hier volgende korte leidraad.

STRUKTUUR - SCHEMA VAN DE THEORIE

LEIDRAAD

Deze leidraad heeft als doel een toelichting te zijn bij het Struktuur-schema van de theorie.

Na de relatie tussen ARCHITEKTUUR en NATUUR uitgelegd te hebben, waarbij de 1ste de 2de komplementeert, wordt ingegaan op de begrippen :

RUIMTE - VORM - GROOTTE

De RUIMTE wordt "toegankelijk" gemaakt d.m.v. de Ervaringsruimte en d.m.v. het Binnen-Buiten.

De Ervaringsruimte is een samengestelde ruimte, die bestaat uit een Handelingsruimte (Cella), een Loopruimte (Hof) en een Gezichtsruimte (Domein); de Handelingsruimte ligt centraal in de Loopruimte en deze Loopruimte ligt weer centraal in de Gezichtsruimte. Het begrip Binnen-Buiten duidt op de overgang tussen deze verschillende ruimtes.

De VORM wordt benaderd d.m.v. de begrippen Hol-Vol, Oervorm en Afstand-Nabijheid.

Het Vol dat gemaakt wordt en het Hol dat ontstaat.

De Oervorm (Bol) met zijn afleidingen (Cilinder, Schijf) worden gekantrecht tot Blok-Staaf-Plaat.

Het onderscheid dat gemaakt wordt tussen Afstand en Nabijheid (De Nabijheid is i.t.t. de Afstand afhankelijk van de grootte) blijkt

zeer belangrijke gevolgen te hebben voor de wijze van bouwen.

De GROOTTE wordt via de begrippen Lijn-Vlak-Volume, Marge-Type-Orde op zowel empirische als intellectuele manier tegemoet getreden. De generatie van het Volume via Vlak en Lijn.

De afbakening van Marges, Type en Orde van grootte.

Het onderscheid tussen Continue grootte (Hoegroot) en Diskrete grootte (Hoeveel) en de consequenties daarvan.

Het onderzoek naar deze twee soorten groottes (en met name hun koppeling) leidt naar de kern van het boek met de begrippen :

GRONDVERHOUDING - PLASTISCH GETAL - MAATSTELSELS

De GRONDVERHOUDING voor volumes wordt afgeleid en bepaald.

Het begrip PLASTISCH GETAL wordt ingevoerd om het samengaan van continue, - en diskrete grootte aan te duiden (Plastisch i.v.m. de 'continu-heid', Getal i.v.m. de 'Diskreet-heid').

De MAATSTELSELS worden bepaald en afgebakend.

Om de theorie tastbaarder te maken worden hulpmiddelen ontwikkeld :

DE ABACUS - DE MORPHOTHEEK

De ABACUS wordt gebruikt om inzicht te krijgen in lengtevergelijkingen. De MORPHOTHEEK wordt gebruikt voor Volumevergelijkingen.

Voor de lezer die al deze theoretische exercities doorgeworsteld heeft, en langzaam maar zeker alle begrip verloren heeft, begint in Hoofdstuk XI (3/4 van het boek is dan reeds gepasseerd) Dom van der Laan te 'bouwen' en worden de behandelde begrippen toegepast bij de dispositie (plaatsing) van de WAND, de dispositie van het HUIS en de dispositie van de STAD, om na een overkoepelend voorlaatste hoofdstuk uit te komen op een eminent voorbeeld : Stonehenge.

De analyse van dit bouwwerk wordt gedaan aan de hand van behandelde theorie en is zonder meer briljant te noemen.

STRUKTUUR VAN HET BOEK.

Het uit 15 Hoofdstukken bestaande boek "De architectonische ruimte" kan in drie delen opgesplitst worden :

Deel 1 : Hfd. I - Hfd. VI

Deel 2 : Hfd. VII - Hfd. X

Deel 3 : Hfd. XI - Hfd. XV

Het deel 2 is de quintessence van de hele thesis, maar zonder de overige delen van het boek heeft het weinig waarde; het omgekeerde geldt ook.

Dit deel "De Grondverhouding / Het Plastische getal / Maatstelsels", dat de meeste bekendheid heeft (m.n. het Plastische getal), is vaak te eenzijdig gebruikt en bron van misvattingen geworden.

De fout ligt echter niet bij de uitgewerkte theorie van dit plastische getal, doch veeleer bij de isolatie van dit deel van de beide andere delen.

De structuur van het boek verder analyserend is het opmerkelijk dat de hoofdstukken uit deel 3 antwoord geven op de hoofdstukken uit deel 1; er wordt in twee tegenovergestelde richtingen gesproken; aanvankelijk spreekt men over ruimte - vorm - grootte en later over grootte - vorm - ruimte.

De bewoner gaat "te werk" volgens de eerste richting; hij ervaart eerste de ruimte om tot de voorstelling van de vormen van de ruimte en wanden te komen; tot de grootte dringt de bewoner meestal niet

door.

De Architect bewandelt de omgekeerde richting; hij gaat uit van een inzicht in de grootte om de wanden te vormen en om daardoor tot een ordening van de ruimte te komen.

Op het eerste deel van het boek - waar de mens tegenover de natuur gesteld wordt - volgt dus het laatste deel - waar over het oprichten van wanden, huizen en steden gesproken wordt.

Beide samen vormen de cirkelgang/kringloop van de architectuur.

SITUERING VAN DE THEORIE.

Het is niet eenvoudig dit werk/theorie een plaats te geven in de architectuurgeschiedenis. Op het eerste gezicht zou men het kunnen rekenen tot een uitloper van de Delftse school, vooral gezien de werken van de volgelingen (Bossche school).

De theorie verder bestuderend kan men niet aan de conclusie ontkomen dat de "Bossche werken" - en dan wordt bedoeld op de goede voorbeelden - slechts één manier zijn om de theorie gestalte te doen geven; vaak zijn deze echter weinig origineel en wordt aan de essentie van de theorie voorbij gegaan.

Het in 1977 gepubliceerde boek "de architektonische ruimte", dat kan worden gezien als een uitbreiding van het in 1960 gepubliceerde werk "Le Nombre Plastique", heeft een bijna 50 jaar durende ontstaansgeschiedenis achter de rug hetgeen plaatsing nu haast onmogelijk maakt.

Men zou evenwel, zo men wil situeren, globaal de volgende situering kunnen poneren :

Ontstaan gedurende de 1ste helft van de 20ste eeuw met als stamvader de Bossche school, welke stamvader het gedurende de 2de helft van deze eeuw ontgroeid is, om tegen het einde van de 20ste eeuw algemene erkenning te krijgen als de theorie, waarbij het tijdsgebeuren met al zijn pro's en contra's van geen invloed is geweest op zijn Vorming.

Het is de theorie die altijd al bestaan heeft.